

Forrásközlés

A MAGYARORSZÁGRA TELEPÍTETT BUKOVINAI SZÉKELYEK
LEVELE A MINISZTERELNÖKHÖZ /1946/

"Hol tehetek panaszt
Istenem nem tudom"

/Székely népdal/

Bevezetés

A címben idézett népdal sorai természetesen általánosabb érvényűek, mintsem adott eseményre vonatkozhatnak lennének, de annyi bizonyos: a bukovinai székely népcsoport hányódásai igencsak jól érzékeltethetők vele. Mint azokkal a visszaemlékezésekkel, tanúságtételekkel is, amelyek a személyes sors példáján keresztül mutatnak rá általános érvényű igazságokra. /1/

A bukovinai székelyek 1941-es telepítéséről korrekt és részletes áttekintést nyerhetünk A. Sajti Enikő dolgozatából. /2/

A székelyeknek a visszatérő Bácskában való végleges megtelepedésük azonban csak illúzióknak bizonyult, s a háborús események miatt 1944 őszén s 1945 elején újabb "honfoglalásra" kényszerültek. Dunántúli és észak-bácskai otthonkeresésük, s hányódásaik története azonban szinte teljesen feldolgozatlan. /3/ A bukovinai székelyek többsége 1944 októberében, a Bácskából való elindulás után, a Dunántúlon próbált végső s állandó lakhelyet keresni magának. Ery részük azonban, mintegy 500 család, három észak-bácskai faluban: Csátalján, Garán és Vaskúton telepedett le. /4/

Az csak egy alapos, s részletes tanulmánynak lehetne célja, hogy az Észak-Bácskában, 1944-45-ben megtelepült bukovinai székelyek történetét feldolgozza. Jelen esetben, mi csak - megítélésünk szerint érdekes és tanulságos - dokumentum közzétételével, s annak kapcsán egy rövid és vázlatos átte-

kintéssel; a telepítések néhány általános jellemzőjére szeretnénk föl hívni a figyelmet.

+ + +

A bukovinai székelyek tulajdonképpen a fronttal együtt érkeztek Bács-Bodrog vármegye területére, s a Dunán Baját és Dunaföldvárt érintve igyekeztek átkelni. Eléggé kaotikus állapotokat találtak azok a családok, elsősorban a háborús események miatt, akik Észak-Bácskában próbáltak letelepedni. A vármegye gondjait tovább súlyosbította az is, hogy igen sok a menekült - akik valamilyen oknál fogva Jugoszláviába visszatérni nem tudnak -, s akiknek élelemmel való ellátása sok gondot okozott a vármegye közigazgatási vezetőinek. /5/

Meghatározó tény az is, hogy nemzetiségek - svábok, magyarok, bunyevácok - lakta községekről van szó. S maga az, hogy az első perctől kezdve a székely népcsoport letelepítésének biztosítékát egy másik szintén kisebbségben lévő nemzetiség, a magyarországi németek kitelepítésében látták, sok nehézség, s emberi szenvedés okozója lett. Nemcsak a községi vagy vármegyei vezetők sajátja volt a tanácstalanság, a kapkodás. 1944-45-ben a magyar kormánynak sem energiája, sem átfogó elképzelése, sem apparátusa nem volt arra, hogy a bukovinai székelyek Bácskából való telepítését szervesen oldja meg. A későbbiekben elkezdődő, számarányában nagyobb telepítési akciók - a német nemzetiség kitelepítése, szlovák-magyar lakosságcsere, belső telepítések - pedig ismét illúzióvá tették az egy tömbben való letelepítésüket.

+ + +

Észak-Bácskában a bukovinai székelyek letelepedésének előkészítésével és megszervezésével Tótik Károly településfelügyelőt bízta meg az alispán. /6/ A telepítetteket a községek legtöbbszörében - elsősorban a svábok által elhagyott lakásokban - helyezték el. Ellátásukról kezdetben önkéntes adományokból és közsegély útján gondoskodtak, majd pedig a határban vállalt betakarítási munkájuk fejében jutottak megélhetéshez. Végül elhelyezkedésükre 1946 novemberében kerülhetett sor, amikor már mindhárom községből

megtörtént a német nemzetiségű lakosság egy részének kitelepítése. Ez azonban csak technikai értelemben volt lehetőség a végső elhelyezkedésre, a "birtokba helyezésre". Az igazi beilleszkedéshez, a számukra új gazdálkodási módszerek megtanulásához, egy egészen másfajta kultúra tudomásul vételéhez, s az önmagukra találáshoz itt, még hosszú évek küzdelmeire volt szükség.

+ + +

Az alább közölt telepítési kérvény azért érdekes - véleményünk szerint -, mert a bukovinai székely népcsoport saját akciója volt az egy tömbben való letelepedésre s a felsorolt kérdésekből, javaslatokból pontosan kiderül, hogy mi az, amire megítélésük szerint szükségük lett volna, és soruk rendezését milyen feltételek mellett látták megoldhatónak.

Mindenképpen érdemes és tanulságos ezt a dokumentumot s az 1940 őszen, Telekihez elküldött beadványukat összehasonlítani: az egyes kérdések változása, illetve azonossága helyzetükről, életük alakulásáról, az eltelt időben leszűkült lehetőségeikről is számot ad. /7/ S mindezt akkor, amikor már a székely kérdést, legalábbis ebből a szempontból, a legfelsőbb vezetés is elintézettnek, megoldottnak tartotta.

Egyszerűsége, naivitása, tévedései ellenére is fontosnak tartjuk ezt a dokumentumot, mert éppen arra mutat rá, hogy a Magyarországon 1945 után végbement telepítések, miután azokat sok esetben átgondolatlanul, s technikai fölkészültség nélkül hajtották végre, a mindennapi élet lehetőségét kérdőjelezték meg - nemcsak a bukovinai székelyek számára.

A dokumentum - melynek eredetije a Bács-Kiskun megyei Levéltárban van - géppel íródott, folyamatos, a "Miniszterelnök Úr!" megszólítások csupán tagolják a szöveget. A beadványt a javasolt intézkedések végrehajtására létrehozandó bizottság tagjai tintával, olvashatóan írták alá. A dokumentumot 1946. október 23-án, 494/1946. számmal iktatták az alispáni hivatalban. A Miniszterelnök válaszában nincs nyoma.

+ + +

Miniszterelnök Úr!

A bukovinai székelység felett 1941 májusában a döntés elhangzott: Hazatelepítik őket. A magyar és román kormány kétoldalú megegyezés alapján a Bukovinában maradt vagyont összeszámolta, azonban azt beláttuk, hogy intézkedés nem történhetett a vagyonértékek befizetésére és így Bácskában a székelység 4 évig szorgalmasan törlesztette a juttatott javak értékét. A háború következtében a székely telepek egyik része elmenekült, a másik részét táborokba hurcolták és minden nélkül átdobták a határon, míg a harmadik része még ma sem tért haza, ámbar lépéseket tettünk érdekében.

Tisztességes, becsületes gazdaemberekből ma földönfutók lettek, rendezetlenül, ruha nélkül állnak a viharban. Mindenki támadja, mindenki rágalmazza, habár már a délbácskai településnél bebizonyították, hogy jó munkások és jó gazdák. Végre ennek az elcsigázott, elfáradt népnek, amelyik a mádfalvi veszedelemtől 200 évig bujdosott, vergődött idegen földön, hogy otthont találjon, 200 évig a magyar ember örök fajhűségével megtartotta a magyarsággal a testvéri közösséget, drága nyelvünket, népszokásainkat és népviseletünket hűségesen ápoltuk, nem hoztunk szégyent a magyar névre, tisztességben és becsületben éltünk idegen földön, 200 év után hazatérve meg kell hogy találja helyét abban az országban, amely országot szívében és lelkében elfelejthetetlenül hordozott.

Miniszterelnök Úr!

Az a kérésünk, hogy ügyünket vigye minisztertanács, vagy ha szükséges, nemzetgyűlés elé, hogy végre döntsenek sorsunk felett.

Kérjük és bátorkodunk felsorolni következő javaslatainkat, illetve megoldásokat.

1./ A Bukovinában maradt vagyon beszámítása az itteni juttatásokba. Ha Miniszterelnök Úr szükségesnek tartja, egy bizottságot alakítunk, mely tiszta képet ad, illetve feldolgozza a megkívánt anyagot. Az adatokat, és ha szükséges a román kataszteri kivonatokat az 5 község vezetőségéből álló

bizottság a Magyar kormány segítségével be fogja szerezni.

2./ A juttatások a Bukovinában maradt vagyon szcrint eszközleendő, vagyis az otthagytott érték legyen betudva a jelenlegi juttatásoknál. Azoknak a gazdáknak, akiknek Bukovinában több földjük volt, mint amennyit itt a juttatás során kaptak és nincs lehetőség arra, hogy ugyanannyiban részesüljenek, mint amennyi Bukovinában volt, az értékkülönböt az állam térítse meg. A magyar kormány lépjen érintkezésbe a román kormánnyal, hogy egy román-magyar vegyes bizottságot alakítsanak. Ebben a bizottságban résztvenne az 5 bukovinai magyar község vezetősége is és felértékelné az otthagytott vagyont, amit a román állam azonnal kifizetne. Itt megjegyezni kívánjuk, hogy az otthagytott közös legelő, erdőrészek, sórészek értékéből egy közös alapot kívánunk létesíteni, amely a bukovinai székely ifjúság nevelését szolgálná.

Azon székelyek részére, akiknek ott nem volt vagyonuk, kérjük az alapjuttatást rendelettel felemelni a fiatal házasoknál 8 holdra és a gyermekes családoknál 7 holdra. Ezen felül minden gyermek után 2 hold földjuttatást kérünk. A fenti juttatásokat az 1946 IX.t.c. értelmében /8/ részletekben kifizetnénk. A fenti földjuttatás felemelése azért szükséges, mert a székelység igen szapora és egy pár év múlva megint nincstelenné válik a föld további felaprózódása folytán.

3./ Tekintettel arra, hogy gazdaságilag a székelység teljesen leégett, kérjük a Miniszterelnök Urat, hogy sziveskedjék záradékuul bevenni az intézkedésébe a 15 évi adókedvezményt, amit az 1892. évi telepések is élveztek. A fenti adókedvezmény 3 évig teljes adómentességet biztosít, további 3 évig 50 %-os és minden 3 évben 10 %-kal emelkedik.

4./Kérjük a tömörítést. A bukovinai székelység 200 évig egy tömbben élt és példátlanul ellenállt minden idegen behatással szemben. Ezért akartak belőlünk hidat építeni 1941-ben csonka Magyarország és a Székelyföld között Erdélyben. Ezt azonban sem akkor nem találtuk megfelelőnek, sem ma. Mi bármilyen megoldást a legnagyobb örömmel és hálával fogadunk, de szeretnénk, ha a bukovinai 5 egység - ha távolabb is egymástól - megmaradhatna 5 egységben, hisz köztudomású, hogy a tradíció /hagyomány, lelkület, nótakincs/ születéstől kezd-

ve összetartja és bárhova is elviszik egymástól, mindig visszavándorolnak a többséghez. Ezért van az, hogy a felsőbácskában maradt székelyek vándorolnak Tolnába és Baranyába és onnan vissza, s ugyanígy a Tolnában lévő székelyek átjárnak Bácskába, ameddig meg nem találják a kívánt tömörítést.

Jelenleg az 5 tömb így van szétszórva: Hadikfalva /lélekszáma 7500/ Tolna, Baranya és Bácska kb. 25 községében. Andrásfalva /lélekszáma 5500/ szétszórtan 15 községben. Istensegíts /lélekszáma 5000/ a többség Csátaljára települt, ezen kívül még 9 községben vannak szétszórtan a Dunántúlon. Józseffalva /lélekszáma 1800/ Baranya és Tolnában 2 községben, Fogadjisten /lélekszáma 1000/ Bácskában és Baranyában 2 községben. Láthatjuk, milyen szétszórtan élünk s ezért kérjük Miniszterelnök Urat a sürgős összetelepítésre. A tömörítésre a következő javaslatot tesszük: Bácska: Hadikfalva részére Bácsalmás és Bácsbokod, Andrásfalva részére Gara, Katymár, Kunbaja, Istensegíts és Fogadjisten részére Csátalja-Vaskút, Józseffalva részére Csávoly. A jelenleg Bácskában lévő telepéseket át lehetne vinni Dunántúlra. Megjegyezni kívánjuk, hogy a bácskai megoldást maga a bácskai szlávtság és a helybeli magyarság is kívánja.

A második megoldás a kitelepítendő szlovákok helyére való letelepítésünk, amennyiben 5 ilyen nagy községet találnánk. Mind az első, mind a második megoldás csak akkor vehető figyelembe, ha a sváb, illetve a szlovák kitelepítés megörténik. Ha egyik megoldás sem volna megfelelő a kormányzat részére, úgy kérjük letelepítésünket valamelyik síkvidéki nagybirtokra úgy, hogy az ottani házértékek és a kormány segítségével fel lehessen építeni az 5 új falut. Így végre megoldódna a bukovinai székely kérdés és nem függenénk a kitelepítéstől sem.

Miniszterelnök Úr!

Feltárva a bukovinai székelység helyzetét megismételjük kérésünket és azonnali intézkedést kérünk, mert a fajtánk egészen elcsigázott már. Készülőben vannak visszavándorolni a hegyek közé, ámbar 1941-ben azt mondták, hogy többé vissza nem térnek. A magyarságukért tették meg a lépést hazatelepülésük érdekében. Ezek a szerencsétlen emberek nem tudják azt,

hogy ott már nem fogadhatják vissza őket, így vándorbotra jutnak, mint a sors üldözöttjei. Megértjük a Kormány mai nehéz helyzetét, de egy kormányintézkedéssel minden megoldható. Végre a Magyar Kormány végetvetne egy megoldatlan kérdésnek és ezzel ellenségeinknek - akik azt kiabálták hazatelepítésünkkor, hogy elpusztulunk, nem segít majd rajtunk senki és semmi - megmutatnák az ellenkezőjét.

Mi szeplőtelenül őriztük 5 havasi ciboriumban a Mádé-fálvárról el nem pocsékolt vártanúvért és a székely pap szávaival zárjuk memorandumunkat: "Kövessék a székelyek példáját és országunk első lesz a földgömbön."

A fenti intézkedésre, illetve a bizottság megalakítására ajánljuk a következő személyeket, akik az 5 bukovinai község szülöttei: Hadikfalva részéről Biró Albert, Márton Ferenc, Szébenyi József, értelmiségi Bónis Lajos és Illés Lajos. Andrásfalva részéről Mátyás Mátyás, László Márton, értelmiségi Ferencz Nándor és Puskás Ödön. Istensegítség részéről Gáspár Márton, Tusa Ambrus, értelmiségi László Antal és Szóts Gergely. Józseffalva részéről Székely Albert, értelmiségi Várda Aladár. Fogadjisten részéről Székely Vilmos, értelmiségi istensegítsi csoportból.

/ Az aláírók a dokumentum végén felsorolt személyek voltak./

Baja, 1946. október hó 15.

+ + +

J E G Y Z E T

1. Lőrincz Imre: A bukovinai Istensegítstől a völgyégi Mojosiig Bp. 1986
Gáspár Simon Antal: Az én szülőföldem, Istensegíts Bp. 1986
2. A. Sajti Enikő: Székely telepítés és nemzetiségi politika a Bácskában - 1941 Bp. 1984
3. Bodor György: Székely honfoglalás 1945-ben I-II. rész In.: Forrás, 1975. 3-4.sz.
Bodor György visszaemlékezése ugyan bepillantást enged a Dunántúlon 1945. ápr. 25. - máj. 29. között kifejtett telepítési tevékenységébe, melynek célja: a bukovinai székelyek egy tömbben való letelepítése, amelyet azonban az ott élő sváb lakosság rovására próbált elérni.
Bodor György visszaemlékezése számunkra igen sok vonatkozásban hasznosítható, de működésének jogossága, s még inkább tevékenységének módja, s az a szemlélet, amellyel a lezajlott eseményeket láttatni engedi, ma már igen sok ponton vita tárgyát képezi. Ezért is lenne szükséges ezeknek az eseményeknek egy történeti munkában való feldolgozása.
Lásd még Ősy-Oberding József: A bukovinai székelyek letelepítése a Dunántúlon. In.: Agrártörténeti Szemle, 1967. 1-2. sz. ; Zern Antal: A székelyek letelepítése Csátaljárán, Garára, Vaskútra. In.: Bács-Kiskun Megyei Honismereti Közlemények V-VI. Kecskemét, 1986
4. Bács-Bodrog vármegye alispánjának, Barcsay Ivánnak 1945. április 14-én kelt, a belügyminiszternek küldött jelentése szerint:

	H O N N A N	C S A L Á D	L É T S Z Á M
V	Fogadjisten	73	325
A			
S			
K			
Ú			
T			

	Andrásfalva	28	118
G	Andrásnépe	31	106
A	Hadikszállás	31	112
R	Hadikliget	52	253
A	Hadiknépe	3	6
	Szórványosok	18	59
C	Istenes	85	390
S	Adjisten	45	228
A	Istenáldás	6	33
T	Istensegítség	5	19
A	Istenföldje	4	15
L	Hadikliget	1	5
J			
A			

BKML. Bács-Bodrog vármegye alispánja 188/1945

5. A menekültek számára vonatkozó adatok ingadoznak. Egy 1945. június 12-i főispáni jelentés szerint a hónap folyamán 15 000 embert dobtak át Jugoszláviából. Közülük 90 %-a sváb. BKML. Bács-Bodrog vármegye főispánja 360/1945; 1945. július 6-án 14 366 fő kiutasított van a megye területén. BKML. Bács-Bodrog vármegye főispánja 386/1945
6. A telepfelügyelőket felülről nevezték ki, s elsősorban gazdasági szakemberek voltak. Feladatuk az újonnanérkezett telepesek gazdasági, termelő tevékenységének megszervezése, irányítása. Különböző gazda tanfolyamokat szerveztek, ahol az alapvető s legmodernebb termelési módszerek továbbadása egyként cél volt. BKML. Bács-Bodrog vármegye alispánja 188/1945; Már a Bácskában is gazdasági felügyelők irányították termelő tevékenységeiket. A. Sajti Enikő: Székely telepítés és nemzetiségpolitika... 53. old. Bp. 1984
7. "Ebben községük története és jelenlegi szorult gazdasági helyzetük rövid ismertetése után 16 pontban foglalták össze leendő telepítésükkel kapcsolatos kívánságaikat. Többek között a teljes magyar állampolgárságot, felekezeti iskolájuk meghagyását, hagyományos gazdálkodási

- szokásaik érdekében pedig város mellé, lehetőleg síkvidékre történő telepítésüket kérték. Külön hangsúlyozták, az egy tagban lévő községi legelők fontosságát, ..." így egy pásztort fogadhassunk, s a gyerekek, akik egyenként legeltették a család állatait, iskolába járhassanak." Református vidékre mennének legszívesebben, írták, hogy "többé sem magyarságunkban se vallásukban háborgatva ne legyünk." "... A beadvány további pontjai elsősorban gazdasági jellegű kérdéseket tartalmaztak." A.Sajti Enikő: Székely telepítés és nemzetiségpolitika... 19-20 old. Bp. 1984.
8. Az 1946. IX. t.c. a telepítést és a földreform befejezésének előmozdítását szabályozta. A törvény 1946. május 13-án lépett életbe.

A dokumentumot közölte és a
bevezetőt írta:

TÓTH ÁGNES